

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

“____” травня 2020 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
за освітньою програмою «Економіка та планування бізнесу»
на тему: **«ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ»**

Виконавець:

Студент ФЕУП

Гараєв Гамід Гуммет Огли _____

Науковий керівник:

к.е.н, ст. викладач

Фіалковська Анастасія Андріївна _____

Одеса 2020

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ.....	6
1.1. Державна регуляторна політика у сфері підприємництва...	6
1.2. Державна підтримка підприємницької діяльності.....	13
1.3. Місце і роль торговельного підприємництва в економічній системі і соціальній сфері держави.....	19
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ТА ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА У СФЕРІ ТОРГІВЛІ.....	25
2.1. Основні тенденції розвитку підприємництва у сфері торгівлі в Україні	25
2.2. Державне регулювання торговельного підприємництва.....	
2.3. Аналітична оцінка державної регуляторної політики та основних перешкод для розвитку підприємництва у сфері торгівлі в Україні.....	36 41
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА У СФЕРІ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ.....	51
3.1. Особливості державного регулювання торговельного підприємництва у зарубіжних країнах.....	51
3.2. Інструменти реалізації державної регуляторної політики у сфері торгівлі в Україні та заходи з її удосконалення.....	55
3.3. Пріоритетні напрями державного регулювання торговельного підприємництва в Україні.....	70
ВИСНОВКИ.....	78
Список використаних джерел.....	82

ВСТУП

Актуальність дослідження. Розвиток торгівлі багато в чому визначає ефективність усього суспільного відтворення, і саме тому торгівлю дуже часто називають дзеркалом економічного життя держави. Торгівля в Україні є одним із важливих і постійно зростаючих видів економічної діяльності. Структура валової доданої вартості за видами економічної діяльності, за даними Державної служби статистики України, демонструє, що частка торгівлі протягом останніх років коливалася в межах 11-12%, а у 2018 р. становила 16,7%, що є свідченням прискорених темпів створення валової доданої вартості суб'єктами господарювання у торгівлі в порівнянні з іншими видами економічної діяльності. Проте, ці темпи є недостатніми, оскільки внесок торгівлі у валовий внутрішній продукт України є нижчим, ніж у таких країнах, як Росія (19-20%), Польща (18-19%).

У торгівлі України за офіційними даними зайнято 2,6 млн. осіб, що становить 25,6% від загальної кількості зайнятих працівників у суб'єктів господарювання (підприємств та фізичних осіб-підприємців) та 5,6% від загальної кількості населення України. При цьому частка обсягів реалізованої продукції (робіт, послуг) суб'єктів торговельного підприємництва в 2018 р. склала 39,1%.

На торгівлю припадає 8,8% валових капітальних інвестицій, здійснюваних підприємствами різних видів економічної діяльності. Стрімкими темпами поширюються у сфері торгівлі інноваційні технології.

З 2010 по 2018 роки оборот роздрібної торгівлі України збільшився у 4,7 разів та у 2018 р. досяг 812,1 млрд. грн., а оптовий товарооборот підприємств за визначений проміжок часу збільшився більш ніж удвічі. У той же час, про недовикористання суб'єктами торговельного підприємництва потенціалу нарощення обсягів товарообороту, який, за експертними оцінками, становить 25-30 %, свідчить і конкурентна перевага України у вигляді значної ємності ринку.

Одним із чинників, який стримує розвиток внутрішньої торгівлі в Україні, є відсутність державної підтримки якісних перетворень у торгівлі, що актуалізує потребу у створенні цілісної багаторівневої ефективної системи правового регулювання, особливо у сфері державної регламентації умов функціонування даного виду економічної діяльності.

Питання законодавчого врегулювання правових засад здійснення торгівлі та основ її державного регулювання здебільшого обговорюються фахівцями-практиками, викладачами вищих закладів торговельно-економічного спрямування та державними службовцями, які опікуються питаннями розвитку торгівлі, на шпальтах періодичних видань, під час проведення тематичних конференцій, симпозіумів, круглих столів з даної проблематики. Серед науковців, які досліджували проблематику участі держави у процесах забезпечення розвитку торгівлі, слід виокремити А.А. Мазаракі, В.Д. Лагутіна, Л.О. Лігоненко, В.В. Апопія, Н.Г. Міценко та інших.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження напрямів державної підтримки підприємницької діяльності у сфері торгівлі в Україні.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання:**

- розглянути принципи, напрями та інституційне забезпечення державної регуляторної політики у сфері підприємництва;
- охарактеризувати напрями та засоби державної підтримки підприємницької діяльності;
- визначити місце і роль торговельного підприємництва в економічній системі і соціальній сфері держави;
- проаналізувати тенденції розвитку підприємництва у сфері торгівлі в Україні;
- дослідити особливості державного регулювання торговельного підприємництва;
- проаналізувати особливості державної регуляторної політики та

основні перешкоди для розвитку підприємництва у сфері торгівлі в Україні;

- визначити особливості державного регулювання торговельного підприємництва у зарубіжних країнах;
- дослідити інструменти реалізації державної регуляторної політики у сфері торгівлі в Україні та визначити заходи з її удосконалення;
- запропонувати пріоритетні напрями державного регулювання торговельного підприємництва в Україні.

Об’єктом дослідження є вдосконалення підприємницької діяльності у сфері торгівлі в Україні.

Предметом дослідження виступає підприємницька діяльність у сфері торгівлі та державна політика щодо її розвитку.

Методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові методи і прийоми дослідження, зокрема: історичний, діалектичний, теоретичного узагальнення – при дослідженні теоретичних засад державної регуляторної політики у сфері торгівлі, метод аналізу та синтезу – під час аналізу сучасного стану розвитку та державної підтримки підприємництва у сфері торгівлі, а також метод графічної інтерпретації результатів аналізу та узагальнення, табличний метод візуалізації та узагальнення інформації.

Інформаційною базою дослідження є спеціалізована література, закони та інші нормативно-правові акти з проблематики розвитку торговельного підприємництва, статистичні дані Головного управління статистики та Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, матеріали аналітичних досліджень щодо особливостей державної підтримки підприємництва у сфері торгівлі.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

1. Комплекс різних організаційно-правових засобів, включаючи сприяння підприємству, планування, регулювання, поєднує в собі поняття державна регуляторна політика у сфері підприємництва. Проте державне регулювання підприємницької діяльності само по собі не є достатнім для створення сприятливого оточення підприємництва та потребує створення сприятливого макросередовища підприємницької діяльності, включаючи розвинуту інфраструктуру підтримки підприємництва, правові механізми стимулювання розвитку підприємницької діяльності та ефективної системи захисту прав і законних інтересів підприємців, а також суспільних і державних інтересів у сфері підприємництва.

2. Державна підтримка малого та середнього бізнесу являє собою сукупність дій збоку влади, які забезпечують розвиток та більш ефективне функціонування підприємницьких структур. прийняття державних програм розвитку підприємництва свідчить, що ця проблема набула значення державної ваги. Вирішення проблем розвитку підприємництва є домінуючим фактором економічного зростання як в регіонах, так і в державі в цілому.

3. Торговельне підприємництво є досить широкою сферою бізнесу і об'єднує підприємства роздрібної, оптової торгівлі та підприємства ресторанного бізнесу. В свою чергу, це первинна, основна ланка сфери торгівлі, її самостійний господарюючий суб'єкт з правом юридичної особи, що створений для закупівлі, реалізації, а також зберігання товарів, надання різного роду супутніх послуг в цілях задоволення потреб ринку та отримання прибутку.

4. Втрата позицій деякими великими підприємствами і відносно більш висока стійкість МСП в кризових умовах призвели до зростання частки МСП в Україні. В Україні на сектор МСП доводиться 81% всіх зайнятих

працівників і 60,1% доданої вартості, що є більш високими показниками, ніж у Польщі і Німеччині. При цьому середні підприємства в Україні є пропорційно більшими, ніж в ЄС, і забезпечують 33% робочих місць, а також 43,4% доданої вартості. У той же час, малі підприємства формують лише 16,7% доданої вартості та забезпечують робочими місцями 48% зайнятого населення.

5. Метою державної політики у сфері розвитку торговельного підприємництва є створення сприятливих умов, формування конкурентного середовища та підвищення рівня конкуренто-спроможності українських підприємств, стимулювання інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів малого підприємництва. Новими задачами такої політики на сучасному етапі стає перехід до якісного зростання суб'єктів підприємництва, збільшення продуктивності праці на малих та середніх підприємствах, підвищення їх внеску в розвиток національної економіки, забезпечення продуктивної зайнятості шляхом створення нових економічно доцільних робочих місць та підтримки підприємницької ініціативи громадян.

6. Державна регуляторна політика щодо підприємництва у сфері торгівлі в спрямована на вдосконалення та спрощення правового регулювання (дерегуляцію) господарських відносин, недопущенню прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів. Проте 73,2% керівників торговельних підприємств не відчули жодного впливу дерегуляції на ведення власного бізнесу. Про погіршення умов діяльності повідомили 17,0% респондентів, тоді як про покращення – майже вдвічі менше – 9,8%. Залежно від сфери регулювання, від 40,0% до 77,2% опитаних повідомляють, що проходження регуляторних процедур створює певні проблеми для діяльності та зростання їхнього бізнесу. Найбільш проблемною сферою для торговельних підприємств є валютне регулювання. Результати аналізу діяльності підприємництва у сфері торгівлі засвідчили, що бізнес-середовище потребує подальшого поліпшення. Тому уряд повинен продовжувати зусилля із впровадження реформ.

7. Особи, які здійснюють підприємницьку діяльність, у всіх зарубіжних правових системах називаються торговими діячами (комерсанти, підприємці, купці та ін.). Їхня діяльність у країнах з дуалістичною системою приватного права регулюється нормами торгового (комерційного) права: торговими кодексами, спеціальними законами; у країнах з моністичною системою – цивільними кодексами (у центрально-європейській і східно-європейській системах). В усіх країнах діють спеціальні закони (в т.ч. в англо-американській системі). Як засвідчив світовий досвід, розвиток торговельних мереж в зарубіжних країнах не призвів до зникнення малого бізнесу, оскільки останній переорієнтувався з роботи із кінцевими споживачами на діяльність, спрямовану на надання послуг для великих і середніх торговельних компаній.

8. Оскільки торгівля має важливе соціальне та економічне значення, держава має розширити підтримку підприємницьких ініціатив шляхом створення сприятливих умов для розвитку бізнесу, збільшення поінформованості підприємців, сприяння доступу до фінансування тощо. Основою державної політики у сфері сприяння розвитку торговельних підприємств мають бути принципи, які містяться в засадничому документі політики щодо МСП у ЄС – Small Business Act (SBA). Водночас, застосування цих принципів в Україні потребує їхньої адаптації до вітчизняних особливостей. Тому нами було визначено напрямки політики, які, з одного боку, відповідають принципам SBA, а з іншого – відповідають таким характеристикам: 1) враховують поточні потреби підприємств; 2) дозволяють зменшити структурні викривлення в секторі торгівлі; 3) враховують спроможність органів влади. Зокрема, враховуючи обмежені інституційні та фінансові можливості держави, важливу роль відведено бізнес-асоціаціям, які мають стати суб'єктом політики щодо торговельного підприємництва.

9. У державному регулюванні торгівлі найбільш важливим вбачається регламентація, зведення правил і обмежень здійснення торговельної

діяльності, що є необхідною умовою її впорядкування. Розробка системи правил економічної поведінки для всіх учасників процесу необхідна для надання суб'єктам торгівлі самостійності в підприємницькій діяльності. Удосконалення механізму державного регулювання торгівлі на рівні окремих суб'єктів передбачає перетворення структур керування, засноване на чіткому розмежуванні функцій державного регулювання торгівлі й безпосереднього оперативно-господарського управління, що передбачає розвиток самостійного господарювання і самоврядування підприємств різних форм власності. Пріоритетними інструментами державного регулювання мають стати патентування, ліцензування, сертифікація торговельних послуг, планування і нормування розміщення торговельних об'єктів, їх державна реєстрація та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех Н. Особливості розвитку та функціонування малого і середнього бізнесу в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2010. № 1 (26). С. 16-18.
2. Збарський В. К. Менеджмент малого та середнього бізнесу : навч. посіб. К. : ДАКККиМ, 2006. 361 с.
3. Реверчук С. К. Малий бізнес : методологія, теорія і практика. К. : ІЗМН. 1996. 192 с.
4. Киселев А. Теория и практика современного бизнеса (или как создать фирму и работать на себя). К. : Либра. 1995. 248 с.
5. Савченко В. Феномен предпринимательства (экспериментальный спецкурс). *Российский экономический журнал*. 1995. № 10 . С. 59-66.
6. Вступ до бізнесу / Ю. Іванов, Ю. Кравченко, М. Хоменко. К. : Лібра, 1995. 195 с.
7. Буряк Л. Д. Фінансовий менеджмент у малому бізнесі : навч. посіб. К. : КНЕУ, 2007. 423 с.
8. Слав'юк Р. А. Фінанси підприємств : підручник. К. : УБС НБУ, 2007. 550 с.
9. Варналій З. С. Мале підприємництво : основи теорії і практики. К. : Т-во «Знання», 2001. 277 с.
10. Воротіна Л.І. Розвиток підприємництва в економіці України. *Вісник Київського університету. Економіка*. 1984. Вип. 1. С. 40-51.
11. Куликов В. Образование финансово-промышленных групп. *Российский экономический журнал*. 1994. № 1. С. 16-22.
12. Становлення і розвиток малого бізнесу в регіоні : колективна монографія / за заг. ред. Н. І. Редіної. Дніпропетровськ, 2008. 508 с.
13. Малий бізнес в Україні : роль та особливості розвитку в національній економіці : монографія / Р. Р. Ларіна, О. В. Азаров. Донецьк: «Вебер», 2007. 300 с.

14. Malieva E. Russische Kleinunternehmer zwischen Ökonomie und Politik : Dissertation. Bremen, 2004. 730 s.
15. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами та доповненнями) / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
16. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22 березня 2012 року / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>.
17. Kunze C. Klein- und Mittelunternehmen in Russland – Stiefkinder oder Stabilisierungsfaktor? / Cornelia Kunze [Hrsg. von Rolf H. Hasse ...]. Leipzig : Leipziger Univ. 2005. 191 s.
18. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України від 11 вересня 2003 року / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.
19. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами та доповненнями) / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
20. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами та доповненнями) / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ed20171215>.
21. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року (зі змінами та доповненнями) / Верховна Рада України/ URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/ed20171203>.
22. Статистичний щорічник України за 2016 рік / Державна служба статистики України ; за ред. І. Є. Вернена. Київ, 2017. 611 с.
23. Статистичний збірник «Регіони України» за 2017 рік / Державна служба статистики України ; за ред. І. Є. Вернена. Київ, 2017. Ч. II. 687 с.
24. Статистичний збірник «Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва» за 2016 рік / Державна служба статистики України ; за ред. М. С. Кузнецової. Київ, 2017. 623 с.

25. Statistics on small and medium-sized enterprises / European Commission.
URL: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Statistics_on_small_and_medium-sized_enterprises.

26. Програма розвитку конкурентоспроможності малого та середнього підприємництва в Одеській області на 2017-2020 роки від 16 червня 2017 року № 405-VII / Одеська обласна рада. URL: <https://oda.odessa.gov.ua/img/item/0/95.pdf>.

27. Про затвердження плану діяльності з підготовки проектів регуляторних актів у сфері господарської діяльності на 2017 рік : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1929 від 18 листопада 2016 року / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://me.gov.ua/>.

28. Доповнення до Плану діяльності з підготовки проектів регуляторних актів у сфері господарської діяльності на 2017 рік від 13 грудня 2017 року / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://me.gov.ua/>.

29. Дeregуляція та спрощення ведення бізнесу приваблять інвесторів в Україну / Національна Рада реформ. URL: <http://reforms.in.ua/ua/reformy/deregulyaciya-ta-rozvytok-pidpryyemnyctva>.

30. Біла книга «Політика розвитку МСП в Україні» : Як реалізувати потенціал малого та середнього підприємництва в Україні. URL: <http://www.ier.com.ua/ua>.

31. Ващенко К.О. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні: Національна доповідь К., Держкомпідприємство, 2008. 226 с.

32. Національна програма розвитку малого та середнього підприємництва. URL: zakon.rada.gov.ua/go/2157-14

33. Джига О.В. Місце і роль малого та середнього бізнесу в економіці України: Науковий посібник. URL: http://www.rusnauka.com/36_PWMN_2010/Economics/76690.doc.htm.

34. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року:

Постанова КМУ від 6 серпня 2014 року, № 385. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-п>.

35. Модернізація механізмів розвитку малого та середнього бізнесу: монографія / А.І. Бутенко, М.П. Войнаренко, В.І. Ляшенко та ін.. Донецьк: Інститут економіки промисловості НАН України, 2011. 326 с.

36. Редькін Д.О. Особливості формування підприємницького середовища в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 3, Т. 1. С. 243-245. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_3_1/243-245.pdf.

37. Зарубіжні практики розробки стратегій розвитку малого підприємництва на регіональному рівні / уклад. Бей О., Томсон Г.. Canadian international development agency: проект PRISM, 2013. 46 с.

38. Соціально-економічне становище регіонів: розвиток підприємництва / Статистична інформація. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.